

qui non indiget læticia, ita e contrario si obediētes ei nō fuerimus contristatur, quia non habet profectum in nō bis. **Vult enim nos pertinere ad uitam, non tamen sic cōtristatur ut patiat, quippe cum impassibilis sit. Sed cū eum contristatum dicit, nostri causa hoc significat, quia deserit nos eo quod læserimus eum contemnendo monita eius. Contristatio itaq; eius, indignitas nostra est, quæ filios nos dei prohibet appellari. Ipse est enim spiritus sanctus qui significat filios dei, manens in nobis. ¶ Omnis amaritudo & ira & indignatio & clamor & blasphemia, auferatur à uobis, cum omni malicia.) Omnia hæc quæ perniciem possunt præstare animis amouenda memorat. Per iram enim fit indignatio, per indignationem clamor, quasi uox insaniētis, quæ aliena est à dei seruo. Per clamorem surrepit blasphemia, quæ non potest non mala esse, hæc amaram præstat uitā trahens ad mortem. Ideoq; ab his omnibus cauendum. Timor enim dei temperare debet & modum imponere accidenribus cauis. Sed quia possunt aliqui prælia in animo ira & clamore retinere maliciam ad retributionem nacta occasione idcirco subiecit hæc auferri cum omni malicia, quia non solum blasphemare malicia est: uerum etiam fingere pacem & in faciem, & in animo meditari discordiā. ¶ Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes uobis sicut & deus in Christo donauit uobis.) Exemplo dei patris benignos & misericordes inuicem fieri exhortatur. Sicut & dominus: **Estote**, inquit, misericordes, ut similes sitis patris uestri qui in cælis est. **Si enim deus per filium suum seruorum miseratus est, quanto magis serui ipsi inuicem sui debeant misereri & donare si alter in alterum peccet?** Hæc præcepta eius sunt, qui miseratus est, qui si in his contemptus fuerit, sine dubio reuocabit sententiam per quam misericordiam dederat, & ita euenit ut sicut ait dominus in euangelio de eo qui accipiens à domino misericordiam, in conseruum suum impius deprehensus est.**

Luca. 6

SCAPVT V.

Ec

Estote

Estote imitatores dei, sicut filij charissimi.) Hoc est, quod supra dixit, quia dei patris imitatores esse iubemur, hac exhortatione, ut si obaudierim⁹, filij dei & charissimi habeamur. Hic enim charissimus patris est filius, qui bonorum eius imitator est. ¶ Et ambulate in dilectione sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis hostiam & oblationem deo in odorem suauitatis.) Sicut dei patris imitatores nos esse uult in benignitate & misericordia, ita & Christi filij eius in dilectione, ut sicut ille dilexit nos tradens se pro nobis, ita & nos inuicem pro nobis etiam animas ponere debeamus. Quod etiam Ioannes apostolus dixit, exemplo domini pro fratribus animas ponendas. Si ergo Christi mors in odorem suauitatis est deo, mortem eius libenter accepit. Quod si uerum est, non peccauerunt qui illum secundum dei uoluntatem crucifixerunt. Sed non ita est, quia Christus deo dicit se obtulisse dum occidi se passus est, in dei patris sui uoluntate perdurans, quia qui iuste occiditur diabolo se offerens, uoluntatem eius facit ut occidi mereatur. Ita & Christus dum dei uoluntati adhæret diabolo displicuit, & ideo illum occidit, quia deo se obtulit iusticiam exequendo. In oblatione enim iusticia signatur & ueritas. Hanc enim respicit deus, & hoc est eius sacrificium acceptum. Itaque immeritus qui occiditur placet deo, non quia occiditur sed quia usque ad mortem iusticiam, conseruauit. Suscepit enim hanc mortem deus Christus ad uitam, unde & odor suauitatis appellatur deo. Ad Romanos tamen dicit: Quia deus illum tradidit pro nobis omnibus: Nunc querendum est, quomodo deus tradidit illum, aut quomodo se ipse obtulit deo. Nam hoc quantum ad uerba pertinet uidetur contrarium. Deus illum tradidisse dicitur, dum illum occidi permittit, sicut dicit dominus ad Pilatum: Non haberes aduersum me potestatem, nisi data tibi esset de super. Data est enim, sed non nolenti potestas, hoc est, permissum est illi facere quod uoluit, & hoc est tradere

Rom. 8

Ioan. 19

tradere. Dā em̄ dissimilat tradit. Si enim nolisset permittere, non fuisset occisus. Permisit ergo occidi eum sed ab his qui eum uolebant, nō coacti sed sponte occidere. Nō ergo immunes à pœna sunt, quia hoc eis permillum est quod uolebant. Damnatio enim in eo competit, quia uoluerunt. Quod ideo tamen permisit deus, quia scit istud aduersum diabolum futurum pro multis. Dignum enim fuit ut quod inimicus impietatis futurorum contra se, quasi pro se facere putabat, permitteretur ei, ut præscientiam suam sibi impurans facti sui pœnitentia torqueret. Quod autem Christus ipse se obtulit aut deus illum tradidit unū est, quia amboꝝ una uoluntas est. ¶ Fornicatio autem & omnis immundicia aut avaricia, nec nominetur inter uos sicut decet sanctos.) Manifestata sunt que dicit: Quam tamen grauis res sit avaricia, à qua dissimulamus, quando fornicationi & immundiciæ cōparatur, & sic à nobis uideretur quasi quædam culpa nullius momenti cum sit graue peccatum. Sancti ergo esse nō possunt in quibus aliquid horum quæ prohibet fuerit repertum. ¶ Aut turpitudine aut stultiloquium aut scurrilitas quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarū actio.) Quoniaꝝ quidam solent aliquid turpe agere, aut stultiloquijs iocum mouere quasi non sit peccatum, hoc prohibet, quia dei serui semper sobrii & modesti debent uideri. Per stultiloquia enim peccatur. Vnde Salomon: Stultus inquit per risum agit mala. Et dominus in euāgelio dicit: Quia omne uerbum ociosum quod locuti fuerint homines reddent de eo rationem in die iudicii. Nec inulta possunt discerni que idcirco dicuntur, ut ad alicuius pertineant cōtumeliam, ideo ad rem salutarē nō pertinent hæc. Quare hæc agenda & loquenda monet, quæ ad utilitate proficiant nostram & dei laudem, in cuius lege meditandum est die ac nocte, sicut scriptum est in psalmo primo. Ex conuersatione enim & moribus dei serui etiam tacentes intelligēdi sunt, ut quantum distat uerum à falso, tantū distent dei serui à seruis diaboli. ¶ Hoc em̄ scitote quod omnis fornicator aut immundus aut auarus quod est id

Proter. 1.
Matth. 1

idololatria non habet hereditatem in regno dei & Christi.) Quia causa amouenda sunt hæc ostendit, quia qui talis fuerit, partem in regno cælorum non habebit, quod est patris & filij. **Vt** auariciam tamen rem periculosam esse doceret, idololatriam hæc nuncupat, quia nullum peccatum maius est. **Videamus** ergo cur auaricia idololatria dicatur. Idololatria dei honorificentiam usurpat & uendicat creaturæ, cum in nomine diuinitatis quod soli conditori competit, participem illi asserit eius factuam. **Auaricia** autem idcirco huic exæquata est, quia similiter ea quæ dei sunt sibi usurpat & recõdit auarus, ut quæ usibus omnium cõcessit communiter, auaricia denegat, quando idcirco hæc congregat apud se ne alij utantur. **Quæ** res facit ut carè uenudent, ne pauperes uiuant. **Si** enim minime reponderentur, abundantia omnium res faceret uilitatem. **Deniq;** apud ueteres, quia uaritia nõ erat nec caritas. **Recte** idololatriæ comparata est, quia multos lædit, creatori similiter inimica. **Vult** enim deus ac iubet de his quæ creauit subueniri pauperibus, auaricia contradicit. **Vide** an sine diabolo possit esse. **Nemo** uos seducat inanibus uerbis. **Propterea** enim uenit ira dei in filios diffidetiæ. **Nolite** ergo effici participes eorum.) **Inanes** sermones uani sunt, uanitas autem idolorum cultura est, quæ utiq; non ex æquo initium habet sed de errore. **Docet** ergo, ne horum uerbis assensus præbeatur. **Persirepunt** enim semper & seductione quadam fallaciæ contra fidem, cõsuetudinem antiquitatis obtendunt, rationem præsentium non spem futurorum asserendam iudicantes. **Ideo** uenit super hos uindicta de cælis, ut sciant uerum esse quod credere noluerunt. **A** qua uanitate dei seruos lōge docet debere discretos esse, ne participes fiant pænæ illorum. **Fuistis** aliquando tenebre, nunc autem lux in domino.) **Tenebræ** ignorantie sunt, quia nemo uidet in tenebris. **Ignorantia** uero gentilitas est siue perfidia à qua dei gratia ad fidem tracti sunt, facti lux, id est ueritas, quia in luce manifestantur quæ sunt. **Deniq;** pagani in tenebris mystica sua celebrantes in spe-

Ieo uelatis oculis illuduntur. Ex his Christiani facti cognita ueritate, filij lucis dicuntur, quia deus lux est, cuius fidem in ueritate suscipiunt. ¶ ¶ Ut filij lucis ambulate. Nam fructus lucis in omni bonitate & iusticia & ueritate est. Hoc dicit ut sic conuersentur ut non immerito filij lucis dicantur. Opera enim lucis palam sine timore fiunt, tenebrarum autem opera in occulto, quia illicita sunt omne enim peccatum palam fieri timet. ¶ ¶ Probate quid sit quod placet deo. Ex magnificentia sanctitatis & bonitatis perpendi potest, quibus deus operibus delectetur. Ipse enim dixit: ¶ Sancti estote, sicut & ego sanctus sum, dominus deus uester. Et dominus: ¶ Estote, ait, misericordes, sicut & pater uester. ¶ Hæc placet deo. In sanctitate enim purificatio, in misericordia uero plena & perfecta iusticia est. ¶ ¶ Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum. Monet ne malorum actibus per consensum polluamur, qui sunt infructuosi erga bonum & quæstiuosi ad malum. ¶ ¶ Magis autem & obiurgate quæ in occulto ab eis fiunt, turpe est etiam iam dicere. Non solum alienos uult eos esse à malis actibus, sed & arguere mala facta eorum qui in occulto turpiter operantur. Tunc enim probantur peccata si non arguantur, ut admirentur filios lucis à quibus cum iuste arguantur cōtradicerent non poterunt, sed magis eos reuerebuntur. ¶ ¶ Omnia autem cum obiurgantur manifestantur. Verū est, quia tunc uidentur peccata cum obiurgantur, quia quod peccat quandiu non corripitur, minime sibi uidetur peccare. ¶ ¶ Omne enim quod manifestatur lux est. In manifestio ambiguitas non est, neque excusari potest quod palam delictum est. Sicut enim apparente sole diem esse negari iam non potest, ita & manifestato peccato obiurgatio falsa uideri. ¶ ¶ Et exurge de mortuis & cōtinges Christum. Dormitionem hanc, stuporem mentis significat, quæ alienatur à uero. Alienatio uero hæc species mortis est. Ex qua resurgere commonetur, ut respicēs agnoscat ueritatē quæ est Christus. Perfidi ergo & uitiosi demersi in cœnum sub desperatione nitæ, ut resurgant, siue

Leuit. 19.
Luca. 9.

emergant admonentur & habeant partem cum Christo ut de tenebris transeant ad lucem & à morte ad uitam. ¶ Videte ergo quomodo caute ambuletis, nō ut insipientes, sed ut sapientes, redimentes tempus quoniā dies mali sunt.) Quoniam superius perfidiam & uicia uitæ à dei seruis arguenda mandauit, nunc ut prudenter ea ipsa arguantur propter scādalum subiecit, ut inter perfidos cū prudentia conuersandum sit, maxime tempore quo perfidi regnant præsumentes rege prophano, ut si uideri Christianus inquietum & iracū dum contradicōrē dissimulet ab eo, ne cum quidem inciret ad blasphemiam & tempestarem mouēdam: Illic autem uerba faciat, ubi datur facultas. Quemadmodum enim inter potentes perfidos interrogatus quid sit, tacere nō debet, nec negare qđ est, ita & si metus est inter eos disputare dissimulādū est quippe cū detrimentū sit seminare supra spinas. Hoc est enim prudētis scire quēadmodū unicuiq; rñdeat. Est em̄ qui quāuis pfidus sit, nō tamen penitus intractabilis est, ut nec audire se patiat uerba fidei. Est itē in quo sic feruet zelus perfidiæ, ut nō tantū nō cū illo sed nec præsentē illo tractet de fide, perstrepete em̄ illo & blasphemāte multis sit scandalū. Vnde Paulus & Barnabas cū aduersum se blasphemantes audirent, excutientes uestimenta sua recesserunt ab eis. ¶ Ideo nolite effici imprudentes, sed intelligentes quæ est uoluntas domini.) Dñs Iesus paci studendū monet. Et uas electionis: Si potest, inquit, fieri quod ex uobis est cū omnibus pacem habentes. Et ad Timotheū: Seruum ait dñi, nō oportet litigare, sed mansuetū esse ad omnes. Hæc est uoluntas dñi, ut quæ agenda sunt à seruis eius, cum modestia agātur. Perturbatio em̄ & strepitus siue contentio cū animositate inimiciā generat. Hæc ergo propter superiora subdidit, in quibus uult dei seruos corripere delicta hominum peccatorū, ut quia per hoc solet oriri dissensio & rixa, cū temperantia & mansuetudine arguant peccatores, ne ad iracundiam prouocati insiliant ad litem. Ideoq; prudenter istud curandū monet, ut sit profectus, ¶ Et nolite inebriari uino

Rom. 12
1. Timo. 3

in quo est luxuria.) Sobrii possunt habere fiduciam arguendi. Bona enim conuersatio terrorem incutit delinquenti, nec poterit qui arguitur aspere ferre, quia reprehenditur, quando scit optimam conuersationem monentis se. Nam ubi ebrietas & luxuria est, luxuria prouocat turpitudinem. Quamobrem sobrios eos esse conuenit, ut bonæ conuersationis iura seruentur. ¶ Sed impleamini spiritu loquentes uobis in psalmis & hymnis & canticis cantantes & psallentes in cordibus uestris deo. Ratio nabilem uitam diligit spiritus sanctus, quia si bene uiuerimus, implebimur eo, ut memorat, ad confitendum & extollendum dei donum, diuerso uocis canore, ut laus in deum omni lingua canatur. In quo enim est spiritus, semper spiritualia meditatur, ut non in labijs tantum sit, sed de corde prorumpat, propter uetus dictum domini per prophetam. Air enim: Plebs hæc labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. ¶ Gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini Iesu Christi patri & deo subiecti inuicem in timore Christi. Deo gratias in omnibus donis eius agere iubemur, qui etiã ad optare dignatus nos est per Christum filium proprium per quem cognouimus eum, & didicimus in spiritu deum, quia deus spiritus est, ad orandum, alter alteri se subiciens propter timorem Christi, qui humilitatem exequendam mandauit. ¶ Mulieres uiris suis subditæ sicut domino, quoniam uir caput est mulieris, sicut & Christus est caput ecclesie, ipse saluator corporis. Sed ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres uiris suis in omnibus. Mulieres subditæ esse uiris naturali lege iubentur, quia mulieris auctor uir est. Vnde sicut domino, inquit, ita uiris subditæ esse debent. Hinc Sara dominum uocabat Abraam. Sicut enim caput ecclesie Christus est, ita & uir mulieris. A Christo enim ecclesia sumpsit initium, unde subiecta est illi, ita & a uiro mulier ut sit subdita. In eo tamen distat, quia mulier consubstantia uiro est, ecclesia autem in nomine potest non in natura participari Christo. ¶ Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit

Esa. 29.

Ioan. 4.

Ec 4 ecclesiam

ecclesiam & semetipsum tradidit pro illa, ut eam sanctificare et mundans lauacro aquæ in uerbo, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi ut sit sancta & immaculata, ita & uiri debent diligere uxores suas. **Mulieres humiles esse iubentur, & reuerentiam habere uirorum. Viri uero ita diligere mulieres suas admonentur, ut etiam animas suas pro illis ponant, causa dilectionis zelum habentes circa affectum earum & disciplinam ut religiosæ & sanctæ sint.** ¶ **Suum corpus diligit qui uxorem suam diligit.)** Naturali ratione mulier portio corporis uiri est, ac per hoc uir in muliere se ipsum diligit, quoniam si fornicetur in se ipsum peccat, quia duo in carne una sunt.

Gen. 2 Non ergo personæ substantiam diuidunt, ut per personas numerus fiat naturæ, sed sunt in unitate naturæ. ¶ **Nemo enim unquam carnem suam odit, sed nutrit & fouet eam, sicut Christus ecclesiam.)** Exemplo saluatoris, uiros uxores suas diligere hortatur, sicut Christus corpus nutrit & fouet, ita & uir mulierem, quia caro eius est. ¶ **Quoniam membra sumus corporis eius, & de carne ipsius & de ossibus eius.)** Hoc spiritaliter intelligendum est. In eo enim dixit nos esse membra eius quia caput est ipse totius ecclesiæ, ut quia per ipsum esse cepimus caput nostrum dicatur, quasi ex eo omne corpus subsistat, ut membra eius omnis spiritalis creatura sit, si tamen in nomine eius genu flectat. ¶ **Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.)** Ad unitatem commendandam unitatis dedit exemplum, ut sicut uir & mulier unum sunt per naturam, ita & Christus & ecclesia unum intelligantur esse per fidem. ¶ **Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in ecclesia.)** Mysterij sacramentum grande, in unitate uiri ac femine esse significat. Nec hoc prodit sed aliam causam quæ non discordet à memorato mysterio flagitat, quam scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est, ecclesiæ & saluatoris, ut sicut relictis parentibus homo uxori suæ adhæret, ita & relicto omni errore ecclesia